

KÖNYVISMERTETÉS.

Voinovich Géza: *Írók és költők.* (Bibliotheka; 1943; 187 l.)

Az „írástudók” gyűjtőnév alatt meginduló vállalkozásban ez a gyűjtemény Voinovich Gézának immár közel fél századra kiterjedő, nagy arányú és kiváló értékű munkásságából nyolc tanulmányt tartalmaz. Az 1900—1943. év közt megírt e dolgozatok közül hét irodalomtörténeti és esztétikai irodalmunkat gazdagítja, a Görgei Arthurról szóló utolsó pedig a történelem, illetőleg hadtörténet művelőit is különösen érdekli.

A szerző Gyulai Párról (1927-ben ünnepélyes közülesen), Kisfaludy Károlyról (1930) és Ambrus Zoltánról (1943) a Magyar Tud. Akadémiában; Lévy Józsefről (1925) és Szász Károlyról (1929) pedig a Kisfaludy Társaságban emlékezett meg; a kötet nem tünteti fel a Jókai Mórról és Arany Lászlóról írt essay-eknek első megjelenési helyét. A Görgeiről írtat 1914-ben a Budapesti Szemle közölte.

Eltekintve az irodalomtörténeti rendszeres munkáktól e tanulmányok megjelenése előtt vagy azóta sokan írtak egymás iróról, akikről a szerző mondott emlékbeszédet. Így Kisfaludy Károlyról Bánóczi József, Gyulai Pál és Négyesy László; Gyulai Párról többek közt a nem rég elhunyt derék Papp Ferenc, és pedig évtizedre terjedő, beható kutatás alapján két kötetes életrajzában; Szász Károlyról Horváth János kiváló akadémiai megemlékezésben, Jókairól és Görgeiről természetesen még többen.

Ide vágó irodalmunknak több értékes terméke mellett is Voinovichnak viszonylagosan tömör fejtegetéseiben sok új szempontra akadunk és az eddigit kiegészítő méltatást, értékelést olvasunk. Kisugárzik e tanulmányokból az a meleg kegyelet is, amelyet a szerző e nagy halottak emléke iránt érez.

A kiadónak a kötet borítékán olvasható megjegyzése helyesen emeli ki, hogy a szerző „avatott kézzel és biztos szemmel rajzolta meg és egészen emberi közelségbe hozta irodalmunk e nagy halottjainak képését.”

A tanulmányokban együtt van: az igazságos értékelés, sok helyes megállapítás, találó hasonlat, sziporkázó ötlet, szellemes

fejtegetés. Mindezt kiegészíti, megkoronázza a szerzőnek más műveiből régóta ismert ragyogó irálya.

Bírálonak nem lesz tennivalója a gyűjteménnyel szemben és a kötet tartalma olyan gazdag, hogy azt néhány oldalon nem lehetséges vázolni. Fel kell azonban említeni, hogy több tanulmány tárgyalja a kort, amelyben az illető író élt, és fejtegeti az író viszonyát kortársaihoz.

Alljon itt a kötetből jellemzésül néhány — válogatás nélkül, szinte ötletszerűen kiragadott példa.

Mindjárt az első tanulmány (5. l.) Kisfaludy Károlyról megállapítja: „néhány költeménye, dala hagyatékul száll korról-korra; vígjátékaiban máig sem aludt ki a derű sugara.”

Jókairól egyebek közt ezt írja: „Egész világa álom-világ. Ezek a káprázatok..., ezek az alakok,... a leleménynek ez a kifogyhatatlan áradása...: mindez a mesével rokon, a mesetermő képzelettel” (31. l.) Másutt meg: „Láttuk, midőn egy ország ünnepelte és láttuk öregén, *Lear király módjára* kitaszítva,... hátlátságot, feledtetést... türve.” (25. l.) Finom ízléssel nem is sejti az úgy nevezett „közvélemény” vagy nagy közönség egy része elhidegülésének okát. — De a célzás Lear királyra nagyon megkapó. Ha Jókai nem is adott oda *mindent*, mint Shakespearenek öreg királya („I gave you all”), de odaadta egész munkaerjét, sok-sok évtizednek bőséges irodalmi termését; az abszolutizmus korának szomorú évtizedei alatt pedig visszavarázsolta hazánk történetének több fényes korszakát vagy aranyos képzeletével és humorával iparkodott szenvedő, gyászoló nemzetének derűs órákat ajándékozni. — Akiknek az a kiváltság jutott, hogy többször találkozhatott Gyulai Pállal, tudják, hogy ez a nagy és igazságos kritikus nemcsak bírálataiban, hanem szóbeli fejtegetéseiben is többször kifogásolta Jókainak egyik-másik regényében a valószínűtlenségeket stb., de mindig hozzátette, hogy „Jókai *kitűnő* mesemondó.” Voinovich emlékebeszédében most azt olvassuk (31. l.) a Jókai regény külön faj, azt lehet mondani: „*meseregény*”.

A Gyulai Párról mondott emlékebeszéd ezzel végződik: „példája világít előttünk: az íróé;... a kritikusé;... az *emberé*, aki egy munkás és hasznos élet emlékével hív, hogy nyomait kövessük.” Igaza van a szerzőnek: Gyulai Pál a tanár, a kritikus, a szerkesztő, az osztálytitkár munkásságában évtizedekre példát adó az ő tudományszeretete, a bátor szókimondás, az igazság keresése, a felismert igazságért kimutatott harckészség és több más nagy egyéni tulajdonsága.

A sorban következő másik három, szintén kiváló tanulmány mellett különösen ki kell emelnem a két utolsót.

Egyik leginkább megkapó az Ambrus Zoltánról mondott emlékebeszéd. Voinovich túlzás nélkül, de nagy melegséggel méltatja azt a nagy értéket, amelyet irodalmunkban Ambrusnak széleskörű műveltsége, alapos tudása, világirodalmi ismeretei, finom

izlése jelentenek. A szerző nem hallgatja el, hogy magános ember volt és munkáit kevesen olvasták, nem sok jutott neki a népszerűség nektárjából, de „könyveit csendes hozzáértők sokan és sokáig fogják olvasni.” Igazi írónál ez a legnagyobb elismerés. — Horatius sem pályázott a profán tömeg tapsaira. — Ez az emlékbeszéd mind a tartalomban, mind a művészi formában a legkitünőbbek egyike.

A Görgeiről szóló nagyobb műnek ez a gyűjtemény két „részletét” közli. — Mikor azt Voinovich írta, a tábornoknak még voltak támadói, élt egy-két személyes gyűlölője. Ma — szobra ott áll Buda várában. Annál nagyobb érdem, hogy a szerző 29 év előtt is így írt róla.

A tanulmánynak első része „Görgei arcképét” vázolja. Erre nézve főforrások: szabadságharcunk több szereplőjének (első sorban Leiningen és Szemere) naplója illetőleg feljegyzései.

„Görgeit mint író” tárgyalja a második rész. A szerző jellemzi és idézetekkel bizonyítja a tábornoknak rendkívüli egyéniségét, nagy tehetségét, férfias erélyét; kifejti, milyen „kiváló elbeszélő akár ír, akár beszél, milyen erős fegyvere a maró gúny”. Ez a jellemzés is megerősíti azt, amit gr. Tisza István a tábornok halálakor (Tisza *Levelei* V. kötet 200—201. l. 1644/a szám) így fejezett ki: „Nagy ember volt Görgei úgy a cselekvés órájában, mint a nemes büszkeséggel elviselt néma szenvedés hosszú évtizedeiben.” —

Ez a töredékes ismertetés csak halvány képet ad a gyűjteményről. Ezt az egész könyvet olvasni, sőt tanulmányozni kell. A kötetnek nagy könyvsikere is lesz.

BALOGH JENŐ.

Herczeg Ferenc. Nyolcvanadik születésnapja alkalmából. Szerkesztette *Kornis Gyula.* N. 8-r., 370 l. és 82 képmelléklet. Budapest, Új Idők Irodalmi Intézet R. T., 1943.

„Hálát adok a Gondviselésnek, hogy nemzetünket Herczeg Ferencel megajándékozta s teljes alkotó erejében számunkra megtartotta.” A Kormányzó Úr Ó Főméltóságának, facsimilében közölt ezek a sorai vezetik be az emlékkönyvet, amellyel Herczeg kiadója, a költőfejedelem műveinek a jubileumra megjelent gyűjteményes kiadását kiegészítve, maga is hódol. Kiállításában is nagyszabású és pompás kötet ez. Képmellékletei elkísérik hősüket verseci szülőházától s a „Várhegy” képeitől a családi otthon és gyermekkorán át badacsony-lábdí szőlőjéig, budai lakának interieur-felvételeiig. Szobraitól, díszpolgári okleveleitől yachtjáig, barátaitól darabjaiból vett jelenetek képeiig, vagy drámahőseinek jelesebb alakítóiig a legtöbbjével annak és azoknak találkozzunk, akik vagy amik eddigi nyolcvan esztendejében szerepeltek. Ezeket a képeket egészíti ki és teszi teljessé az a könyvészeti